

Kap 55 : Prinsessan Astrid av Sverige (1905-1935).

Prinsessan Astrid Sophie Louise Thyra av Sverige, senare drottning av Belgien, föddes den 17 november 1905 på Arvfurstens palats i Stockholm. Den 4 november 1926 gifte hon sig borgerligt (den 10 november kyrkligt) med kronprins Leopold (III) av Belgien (1901-1983) och fick med honom tre barn – två pojkar och en flicka. Den 29 augusti 1935 omkom hon i en bilolycka.

Astrid blev efter sin död mycket omskriven – dock mera som symbol än som person. Dayez-Burgeon (1995) räknar 60 franska, tyska & flamländska biografier & minnesböcker: Före olyckan (3), 1935 (19), 1936 (18), 1937-1995 (20). Jag refererar till tre sammanfattningar (Dayez-Burgeon 1995; Liebert-Vandenhove 2002; Koninckx red. 2005). På svenska finns fyra längre biografier (Wijkmark 1936; Fjellman 1968; Sparre 1985; Ramsay Herthelius & Rosvall 2005) och tio kortbiografier & minnesböcker (Anonym 1926; Swahn 1930: s. 235-241; prins Carl 1931 & 1936; Anonym 1935; Cederblad 1935; Eriksson 1937; Anonym 1945; Ohlmarks 1979: ss. 126-127; Skott 1996: ss. 261-266; Ramsay Herthelius 2010: ss. 262-265).

Skildringen utgår från källor ovan och kompletteras med ytterligare information.

*

Pådraget vid Astrids födelse var enligt det gamla protokollet med den modifikationen att dopvittnena – fyra svenska & norska excellenser – inte fick beträda rummet utan höll vakt utanför tillsammans med 50-talet damer. Astrid dröjde ända fram till morgonkvisten och stämningen var glämsig när hon slutligen bars ut för att i vederbörlig ordning inspekteras & beundras. Modern gick en kurs för att lära sig det senaste och bästa om barnvård. Det gick några år. Astrid hade lätt för att gråta visade det sig. En ofta citerad anekdot handlar om när hon under ett dopp blev skrämmd av vågorna och av sin mor uppmanades att sluta sjåpa sig: ”Ja, men mamma glömmet”, sade Astrid gråtande, ”att jag är så liten och havet är så stort.” Detta påstås ha varit Astrid i ett nötskal. Rädd för allt och alla!¹ Efter Astrids död publicerade fadern ytterligare minnen:

Mera vek än sina systrar var Astrid så till vida kanske lättast att uppfostra, som hon aldrig behövde ens den minsta tillrättavisning, men hon var så ytterligt känslig att hon av oss och sina lärarinnor måste behandlas med stor försiktighet, ömhet och kärlek, och mycken kärlek rönt hon också av alla, som hade med henne att göra, och en hängiven genkärlek och uppoftande godhet blev hennes svar.

Astrid var ett ovanligt vackert och älskligt barn, det var en samstämmig mening hos dem alla, som den tiden sågo henne. Blyg och ytterligt anspråkslös till sitt väsen, och därför i begynnelsen osäker på sig själv betraktade hon med tveksamma, undrande ögon livet omkring sig. Fyra och sex år yngre än sina två systrar - hennes broder föddes först 1911 - var hon under sina första levnadsår och intill hon så att säga nådde i fatt sina äldre systrar, mera än dessa hänvisad till sig själv och till modern.

Enligt sin egen ivriga önskan undervisades hon ensam utan kamrater. Vi erbjödo henne en livlig och söt flicka, som vi trodde skulle passa henne, i hopp om att denna skulle förhjälpas henne att övervinna blygheten och stärka hennes självkänsla, men hon bad så mycket att få vara ensam med sin unga lärarinna, som hon älskade. Hennes medfödda blyghet gjorde att hon i början hade svårt att finna sig till rätta med andra barn och slå sig helt lös med dem. Detta var nog den innersta orsaken till hennes bön, som vi icke, nändes förvägra vårt barn,

¹ prins Carl 1931: ss. 13,402.

oaktat det stred mot våra principer om nyttan av kamrater vid undervisningen.²

Astrids barndomsvän Anna Sparre (1906-1993; f. Adelswärd) hade en annan vinkel. Astrid var ständigt omgiven av barn som hennes föräldrar valt ut – ett litet hov som kläddes upp för att beundra henne vid födelsedagar, när hon tappat sin första tand o s v. Det var meningen att hon ht 1912 skulle börja på ”prinsskolan” – prins Gustaf Adolfs slottsskola där även Anna gick men hon kom aldrig. Astrid gick i stället ”prinsesskola” tillsammans med systrarna och tyckte det var ”skönt att slippa alla de bråkiga barnen som hon inte kände”. Skolvalet var inte så lyckat. Eftersom systrarna var så mycket äldre hade hon svårt att följa undervisningen och hon isolerade sig. Ht 1915 slutade Margaretha i skolan, ht 1917 Märtha och Astrid blev ensam kvar. Lärarinnan tog stundtals med henne till ”prinsskolan” så att hon inte skulle bli helt isolerad.

Under tiden hade Astrid lärt sig att manipulera omgivningen: ställa sig in hos sina lärarinnor och klaga på det mest hjärtskärande sätt så fort det ställdes några krav. Enligt samstämmiga uppgifter var hon odisciplinerad, lat & okunnig. Isolerad från sin jämnåriga träffade hon mest vuxna. Hennes sociala utveckling blev både försenad och snedvriden. Hon hade barnjungfru fram till fyllda sju år – fröken Elisabeth Kjellen, ”Nenne” – som hon var oerhört fäst vid och som nattade och tröstade henne. När ”Nenne” 1912 slutade fick Astrid panik och ”Nenne” fick natta henne per telefon.³ I tidiga porträtt har hon utstående framtänder. Förmodligen sög hon länge på tummen. Fyllda 16 hade hon fortfarande inte sovit över hos någon väninna. Hon var ett besvärligt uppmärksamhetstörstande barn men ett bra fotoobjekt. Det finns ett mycket spritt fotografi av henne som sjuåring där hon ligger och mojar sig i soffan och trivs med att vara händelsernas centrum – inte så ofta förekommande.

Det brukar sättas likhetstecken mellan Astrids blyghet för främmande personer & att hon var bortkommen. Så var det inte alls. Glad, rättfram & pillemarisk är en bättre beskrivning. Hon hade sinne för rollspel, sociala nyanser & situationskomik. Typiskt Astrid var *risqué* kommentarer, gravallvarligt framförda, som svävade mellan det naiva och det förbjudna. Det sagt ansågs hon väl lättviktig och t o m hennes föräldrar hade svårt att ta henne på allvar. Hon hade inga hobbies – möjligen djurskötsel under sommaren – men ägnade mycket tid åt musik, syslöjd & läsning. Hennes pianolärarinna var fröken Adèle Cederschiöld (1873-1957). Hur pass bra eller dålig Astrid var på att spela är inte känt – i vuxen ålder spelade hon i alla fall inte – men hon tyckte om att lyssna. Syslöjd ingick i skolschemat och hon hade talang för det. Språkundervisningen var viktigast. Astrid hade engelska & tyska guvernanter men hade inte bott inackorderad i utlandet. Förmodligen en följd av kriget. Hon läste mycket – i barndomen nämns folksagor & Selma Lagerlöf, som vuxen biografier, psykologiska romaner, konstböcker & socialmedicinsk facklitteratur.

Sommaren 1922 träffade hon åter Anna och fick någon att lätta sitt hjärta för. Anna skulle till hösten läsa franska på internatet St Botvid i Saltsjöbaden och de talade om att Astrid skulle göra henne sällskap. Det gick dock inte p g a konfirmationsundervisningen. Den 29 mars 1923 gick Astrid upp i Slottskapellet tillsammans med prinsarna Gustaf Adolf & Sigvard. Det var hennes första offentliga framträdande. Hon förhördes i 15 minuter men talade så lågt och otydligt att det var svårt att höra vad hon sade. Godkänd blev hon i alla fall. Höstterminen blev hon dagelev på St Botvids men då hade Anna flyttat till en annan skola. Den blivande journalisten Margit Fjellman var elev på St Botvid och har gett en målande beskrivning av Astrids första skoldag där:

Alla andra intryck förbleknade inför det sinnestillstånd i vilket prinsessan Astrid befann sig. Hon var i yttersta stadiet av upprördhet, förtvivlad, blyg bortom alla gränser, storgrät, klängde sig fast vid prinsessan Ingeborg som en drucknande. Någon som var mera utom sig kunde inte tänkas. Vi kom alla av oss, stod bara och tittade, fyllda av ett djupt medlidande.

² prins Carl 1936:9.

³ Wijkmark 1936: ss. 16-18.

Prinsessan Ingeborg sökte lugna henne. Såja, Astrid! Ser du inte hur snälla de ser ut? Med en vädjande blick på oss: - Det är inte så lätt att komma hemifrån första gången.

Vi visste också.

Med en kraftansträngning tog Astrid sig samman, tätt bakom prinsessan Ingeborg gick hon runt bland oss och sträckte fram handen till var och en. Men hon höll hela tiden ansiktet bortvänt och snyftade ännu.⁴

Astrid skrev förtvivlade brev till sin väninna. Anna sammanfattar: ”Hon hade praktiskt taget ingen skolunderbyggnad, hade aldrig fått vänja sig vid läxor, skrivningar och tävlan med kamrater. Hon hade aldrig läst grammatik eller slagit i lexikon. Hon kunde litet engelska men inte ett ord franska. Hon kände naturligt nog ingen gemenskap med de övriga eleverna, som hon inte lärde känna eftersom hon inte bodde där.”⁵ Den demokratiska skärselden varade en termin. Astrid var hela tiden ett udda inslag som t o m i snösörjan hade lackpumps i stället för pjäxor. Särskilt mycket franska hade hon inte lärt sig, det gör man inte när man hamnar på fel nivå, däremot lärde hon sig att umgås med folk. Journalisten Thyra Öhrvall kommenterade efteråt hemmets pedagogik:

Vad barnens uppfostran beträffade var det prinsen [fadern] som var den ivrigaste förespråkaren för att åtminstone döttrarna inte skulle belastas med alltför mycket pluggande under skoltiden. Vad de inte hann med att inhämta av torrt vetande under skoltiden kunde med fördel ersättas med de levande kunskaper som livet ger, menade han. Det hade kanske inte skadat med något mera intensiva studier, åtminstone i språk – drottning Astrid upptäckte att hon hade en hel del gjort när hon kom till ett nytt fransktalande fosterland.⁶

Det gick ett år. Anna slutade skolan och blev Astrids ”hovdam”. 1924/25 gick de *Sällskapet barnavårds utbildning i spädbarnsvård* och 1925/26 *Jenny Åkerströms hushållsskola*. Astrid förväntades bete sig som en prinsessa vilket innebar att gå först i ledet och vara en föredömlig elev. De gick också Anna Behles balettskola där de gjorde plastiska övningar, tränade danssteg & lärde sig uppträda. Astrid fick extralektioner i ”hur man delade ut pris, tog emot en blombukett, stod ledigt men korrekt vid nationalsång, steg ur en bil, satt snyggt med benen vid fotografering” m m. Annat nyttigt var att lära sig att själv köpa skor & strumpor på NK. Sommaren 1924 tog hon körkortet. 1925/26 hade hon franska konversationsövningar ¾ timme om dagen.

Astrid var inte särdeles festlysten men kom när hon bjöds. I förberedelserna ingick att äta ett ordentligt mål mat så att hon inte verkade glupsk utan belevat petade i maten. Hon började komma ikapp sig själv. Att följa med föräldrarna på en tillställning kunde nu vara ”ovanligt trevligt, vansinnigt skoj, kolossalt roligt, himla livat”. Det var slut med ”Kan jag inte slippa? Jag är så generad att jag kan dö. Måste jag följa med?” Sommaren 1925 (?) höll hon föräldrarna sällskap på kurorten Mösseberga. Sköterskan Karin Olsson mindes henne väl: ”Prinsessan Astrid var väldigt käck och trevlig. Hon satt gärna och dinglade med benen i en soffa och pratade med alla som kom. Jag vet att en gång sa hon att hon hoppades att bli gift men inte med vem som helst – prinsen av Wales skulle det vara!”⁷

*

Astrid var inte så insatt i förhållandet man-kvinna. Det finns en historia om hennes första fundering åt det hållet när hon ute på Fridhem eftertänksamt studerade tuppen jaga hönor: ”Tror mamma verkligen att hönan sprang så fort hon kunde?” Fyllda 16 fick Astrid närvara på ungdomstillställningar på slottet och hemma. Det vore synd att säga att hon var omsvärmad. Astrid

⁴ Fjellman 1968: s. 33.

⁵ Sparre 1985: s. 68.

⁶ Öhrvall, Thyra. ”Hjärtats gentleman.” Vecko Journalen 1951:43, ss. 26-27,31-32.

⁷ Olsson 2016.

klädde sig diskret, höll sig i bakgrunden och oroade sig för sin längd. December 1925 antydde hon sig ha en beundrare men var så hemlighetsfull om dennes identitet att systrarna döpte honom till monsieur Mystère.

En kväll i mars 1926 anlände drottning Elisabeth av Belgien & hennes son Leopold inkognito till Stockholm som Madame & son Réthy. De bjöds på middag. Leopold var blyg men dansade efter maten med Astrid. Orsaken till deras besök var lätt att ana sig till – en inventering av äktenskapsmarknaden. Dagen efter anförtrodde Astrid Anna att Leopold & Monsieur Mystère faktiskt var samma person! De hade träffat på en släktfest i Luxemburg året före och han hade framfört flera komplimanger till henne.⁸ Dock hade Astrid konkurrenser om hans gunst – t ex de jämnåriga prinsessorna Margaritha & Theodora av Grekland & Danmark – så hon trodde inte äktenskapet var givet.

Kerstin Wijkmark⁹ har en alternativ version där Astrid under bjudningen skulle hålla upp te åt Leopold men råkade spilla på hans byxor varpå Leopold på en och samma gång lade märke till henne och blev förälskad. Detta skall dock ha inträffat två månader senare i maj på en bal på Amalienborg.¹⁰

Under sommaren träffades Astrid & Monsieur Mystère (nu under inkognitot Monsieur Philippe) på Fridhem för att bekanta sig med varandra. I slutet av juli var Astrid 10 dagar i Belgien för att inspekteras av föräldrarna och i augusti friade Leopold till henne. ”Monsieur Mystère levde upp till namnet. Ingen förstod riktigt vem han var eller vad han egentligen gjorde på Fridhem. Kom det gäster så rensade han i rosengården, ibland såg man honom sitta i solskenet med någon prinsessa, ibland leka med de danska små pojkarna. Men det ingen såg var de små promenaderna med Astrid genom skogen upp till utsikten på berget. Och nu var det fullmåne.”¹¹ Under sommaren träffade dem greve Hans von Rosen:

När dåvarande kronprins Leopold av Belgien var på besök i Sverige för att förlova sig med prinsessan Astrid ordnades en rad tillställningar. Prinsessan Astrid var en förtjusande varelse, söt, elegant och mycket vinnande – långt över vanliga mått – i sättet att vara. Man kände att bakom hennes litet blyga och försiktiga framträdande fanns värme, vänlighet och godhet.

Ha kungliga personer lätt att fästa sig vid för dem utpekade personer? Det är möjligt. Kanske ett dittills återhållet behov av att ge kärlek och ömhet – hos dem intensivare och starkare pockar på sin rätt att komma ut än vad som fallet är hos vanliga människor. Säkerligen kände sig prinsessan Astrid starkt dragen till kronprins Leopold och den spirande känslan övergick snabbt i hängiven kärlek.

Kronprins Leopold var ej lätt att förstå. Liksom prinsessan Astrid led han av blyghet, hos honom med ett inslag av människoskygghet. Den läggningen, som prinsessan så väl kunde förstå, bidrog säkerligen att föra de unga tu närmare varandra. Det var som om hon lyst och lett för dem båda. Kronprinsen verkade besvärad när man försökte tala med honom och verkade onekligen litet tafatt vid sin strålande och glada fästmöts sida.¹²

Förlovningen eklaterades den 21 september. Den borgerliga vigseln ägde rum i rikssalen den 4 november. Den kyrkliga vigseln i Bryssel den 10 november. Astrid anlände med båt till Antwerpen den 8 november, hälsades med 33 kanonskott och steg under stor uppståndelse i land. Flera personer

⁸ Sparre 1985: s. 92.

⁹ Wijkmark 1936: s. 51.

¹⁰ Dayez-Burgeon 1995: s. 71.

¹¹ Sparre 1985: s. 103.

¹² von Rosen 1952: ss. 160-161.

blev ihjältrampade. Victoria hade insisterat på att Astrid var klädd i vitt – vit sammetsdräkt med viträv och liten vit toque – vilket gjorde sig bra mot det vitmålade krigsfartyget. Eftersom Astrid var protestant & Leopold katolik ägde den kyrkliga vigseln rum med särskild påvlig dispens. Ärkebiskop Nathan Söderblom hade hoppats på en ekumenisk vigsel – luthersk i Sverige, katolsk i Belgien – men fick ge sig. Det fanns ett rykte om att Victoria t o m sökt audiens hos påven för att plädера för den dubbla vigseln. Astrid själv var likgiltig i frågan, lovade att uppfostra sina barn katolskt, försökte konvertera omedelbart men fick vänta till 1930.¹³

Den borgerliga vigseln utfördes av Stockholms borgmästare Carl Lindhagen, känd republikan och 1914 t o m bötfälld för sina åsikter. Det gjordes stor sak av det pikanta i situationen och varje Lindhagens formulering nagelfors noga. Leopold & Astrid titulerades vid vigseln inte som kungliga högheter utan enbart med sina ”yrkestitlar” prins & prinsessa. Lindhagen intervjuades efteråt av danska National-Tidende men svarade undvikande: ”L. förklarade för det första, att han inte tagit skada till sin republikanska själ genom att gå upp till slottet, och för det andra att det var hans plikt att viga vem som det önskade.”¹⁴

*

Bosatt i Belgien försvann Astrid under den svenska radarn. När hon gifte sig var hon bara 20 år. De svenska omdömena om hennes person handlar därför om hennes tonårstid och måste bedömas i enlighet därmed. Astrid ställde aldrig upp på intervjuer men det finns en samtida beskrivning av henne som 19-åring:

När man talat med prinsessan Astrid går det småningom upp för en, vad »den moderna unga flickan» förlorat med sin samskoleuppfostran, sin motorcykelsport och sin jazz. Man behöver inte vara ett spår sentimental eller omodern för att hos henne känna något halvutsprucket och oberört, som hennes kamrater inte äga, något stilla, som är barnligt men ändå värdigt, något livligt och otvunget, som ändå är bundet av tradition och kultur - denna oändligt fina och ogripbara flickcharme, som ännu våra mormödrar hade då de voro som bäst, denna själens blomlika oberördhet, som vi andra tappat bort, medan vi slagits för shinglat hår och lika lön för lika arbete. Det finns bara ett ord som passar henne riktigt, bra och det är: prinsessa.¹⁵

Staffan Skott – 70 år senare – hade ett brutalare sätt att formulera det på:

Det framgår av gamla klasskamraters skildringar att hon var en föga begåvad, mycket snäll flicka som gärna brast i gråt över vad som helst; när hon konfirmerades grät hon hela tiden. Det var en fin familjeflicka av ett mycket gammaldags slag som vi i dag knappast kan föreställa oss. Rar, fruktansvärt omogen och föga bildad är den bild som framträder. I skolan gjorde hon en synnerligen slät figur medan hon tydligt blommade upp när hon fick gå kurser i barnavård.¹⁶

Inte ens spinnsidan tycks numera uppskatta henne: Birgit Persson, Livrustkammaren,¹⁷ & Antoinette Ramsay Herthelius, slottsbibliotekarie,¹⁸ avfärdar henne som en nickedocka & medieprodukt. En vandrande könsroll & livmoder snarare än en levande människa. Förmodligen är det parallellerna med Diana Spencers liv som spökar. Hennes kusin prins Wilhelm uppehåller sig tvärtom vid Astrids förståelse för vad hennes nya ställning krävde av henne:

¹³ Fornberg 2008.

¹⁴ Lindhagen 1938.

¹⁵ Vanja. [Tora Nordström-Bonnier.] ”Prinsessan i köket.” Bonniers Veckotidning 1925:24, s. 27.

¹⁶ Skott 1996: s. 254.

¹⁷ Persson 1988.

¹⁸ Ramsay Herthelius 2010: ss. 262-265.

Vi som stod henne nära, bevittnade ej utan förundran hennes snabba utveckling från barn till blomstrande ung och självständig kvinna. Vi visste ju hur blyg och försagd hon varit som flicka, hur ytterligt sensitiv och skygg. Ett oskyldigt gnabb, en mild förebråelse, ett ord med den minsta ofrivilliga anstrykning av av hårdhet var nog för att utlösa ett hejdlöst tåreflöde som inte upphörde förrän far eller mor tagit henne i famnen och talat förstånd med sitt barn. Så mycket starkare verkade metamorfosen när hon som Belgiens kronprinsessa drog in i sitt nya land. Det var inte längre den Astrid vi voro vana att se. Det var i stället någon, som plötsligt växt i kapp med den nya ställningens mångahanda krävande uppgifter och förpliktelser – någon, som med ett enda tag blev medveten icke blott om sitt ansvar utan också om sin förmåga att kunna bära det. Man väntade mycket av henne och hon infriade snabbt alla de förhoppningar ett helt folk ställde på sin blivande drottning. Hon kom, såg och segrade.¹⁹

Av detta kan man tro att Astrid när hon landsteg i Belgien fick en Lidnersk knäpp. Närmare sanningen är nog att hennes handledning var ovanligt god. Hon var en svensk-dansk-norsk-belgisk kronprinsessa.

*

Astrids liv som belgisk medborgare går bara delvis att återskapa med svenska referenser och det dröjde länge innan de belgiska referenserna försökte gå bakom den officiella bilden av ett perfekt äktenskap och en älskad drottning. Redan från början uppfattades hon som exotisk import och fick tillnamnen ”la princesse lointain” (prinsessan långt bortifrån) & ”la princesse des neiges” (snöprinsessan). Just den aspekten hoppar jag dock över och håller mig till det vardagliga.

Efter bröllopsresan gick Astrid i skola för drottning Elisabeth för att lära sig om Belgien, dess hov och traditioner. Hon kom bra överens med svärföräldrarna – kanske inte så egendomligt eftersom hon ansträngde sig att vara dem till lags i allt. Rådet till väninnan Anna Sparre vid ett besök var: ”Tänk på vad för historier du berättar och håll dig över huvud taget i skinnet. Ge akt på dig själv i var minut.” Hon anpassade sig även till sin mans önskemål & intressen: Slutade brodera för att han ansåg det var skadligt för hennes ögon, slutade äta kött när han blev vegetarian och började t o m fiska – hans favoritsysselsättning. Annat gjorde hon för att det var roligt: långpromenader & golf. Med början 1928 reste hon och Leopold runt i landet och hälsades överallt med jubel. Astrid var ung, vacker, välcoifferad, vänlig mot alla & tog barnen i famn. Även senare var det mycket representation. Hon var känd för Astridgesten – ett energiskt viftande med blombuketten. Mest intresserade hon sig för barnavård.

Hon & Leopold talade i början engelska med varandra. Efter ankomsten fick hon språklärare i franska & flamländska. Leopold rättade hennes varje fel och efter ett par år flöt franskan bra. Hon studerade även katolicismen som en förberedelse för sin konvertering. Astrid hade hoppats att det räckte med en underskrift men kyrkan krävde att hon tog det seriöst. Hon kritiserades för sin klädsel som visade armar & knän. Som bordsdam var hon sisådär. Anna Sparre: ”Hon talade med bönder på bönders vis, men definitivt inte med lärda män på latin.” Astrid var pinsamt medveten om detta och lovade bot och bättring. Hennes mor hade ju inte heller varit någon lärdomsgigant när hon anlände till Sverige! Så långt det gick satte hon sig in i alla omgivningens intressen. Allt detta var ansträngande och efter första barnet fick hon en ”nervös depression” med vilket förmodligen menas gråtattacker.

De bodde enkelt i en mindre herrgårdsvilla Stuyvenberg nära Bryssel. När det gick betedde sig Astrid som en husmoder vilken som helst. Jularna brukade hennes svärfar sitta i en fätölj och

¹⁹ prins Wilhelm 1935.

fascinerat se på hur sonhustrun gjorde allt själv. Hon städade, klädde julgranen, lagade mat & t o m promenerade med barnvagnen. 1927, -30 & -34 födde hon barn. 1929, -32 & -33 var paret på långresor i kolonierna: Sex månader i Indiska arkipelagen, sex månader i Indokina & tre månader i Sydafrika & Kongo. Astrid lämnade barnen hemma, idkade sightseeing men upplevde också misären. Astrids hävdatecknare har velat härleda hennes sociala engagemang till familjetraditioner som att dela ut julklappar till fattiga eller till hennes fars arbete i Röda Korset men det kan lika gärna ha varit en effekt av dessa resor. Att konfronteras med vad belgarna ställt till med i Kongo skulle uppröra vem som helst. Merparten av hennes tidiga engagemang gällde dock barnavård & kvinnors utbildning.

Svärmodern valde barnsköterska men det skar sig när Astrid hade egna åsikter om barnavård. Ersättaren fick hon välja själv. Det första året hade hon ingen hovdam, sedan fick hon välja även henne själv. Det blev Madame Marie-Louise du Roy de Blicquy (1883-1957; f. Davignon). Astrids motiv för att välja just henne är inte kända. Det privata umgänget var minimalt. Belgiens politik var komplicerad. Det förefaller ha varit omöjligt att bjuda en part utan att förolämpa någon annan. Astrids mor och systrar var ofta på besök. Somrarna besökte Astrid Fridhem. Hennes barn var hårt hållna – Astrid krävde lydnad i allt – men det var ingen aga.

Astrids kammarjungfru 1933/34 Greta Eriksson har gett några interiörer:²⁰ Hon dubblerade som sällskapsdam. Astrid var vänlig, pratsam och omtänksam men samtidigt distanserad: ”Hon var på något vis på samma gång högt över en och ändock på samma plan. Själv lycklig kunde hon göra andra lyckliga och skapa glädje och sol i livet.” Eriksson hade bara en gång sett henne riktigt arg. Det var när tulltjänstemännen under en tågresa tog hennes inkognito på allvar, låtsades inte förstå vem hon var och inspekterade bagaget.

Astrid började dagen med kaffe, grädde och ett ägg. Därefter ett tempererat bad, borsta tänderna & läsa morgontidningen. Skönhetsvården var neddragen till ett minimum. Hon pudrade sig & till mottagningarna var det lite rött. Klädkontot & smyckeförrådet var dock avsevärt. På kvällen var det konsert, teater, bio, läsning, brevskrivning eller rysk biljard. Mest tid ägnade hon åt brevskrivningen, inte bara till slakten utan till varje person som hon hade någon som helst relation till.

Den 17 februari 1934 omkom svärfadern under en bergsbestigning och Astrid blev drottning. Någon kröningsceremoni förekom inte men Leopold avlade sin troned att följa konstitutionen. Svärmodern trädde tillbaka och ansvaret för hennes sociala verksamhet lyftes över på Astrid som gjorde en mängd väl publicerade besök hos sjuka och arbetslösa. Hennes personliga stil av nedtonad kunglighet togs väl upp. Vintern 1934/35 var ekonomiskt svår för särskilt gruvarbetarna. Astrid undertecknade den 17 februari 1935 ett upprop att skapa lokala insamlingskommittéer för mat och kläder – det blev över 2000 stycken – hennes mest kända insats.

Den 29 augusti 1935 omkom Astrid i en bilolycka. Eftersom det var en singelolycka var det många bud om orsaken. Astrid tycks på något sätt ha distraherat Leopold som körde av vägen och kolliderade med ett träd. Bilen ramponerades. Chauffören som tillfälligt satt i baksätet skadade benet. Leopold slogs medvetlös. Astrid kastades med huvudet före mot trädet och avled av en skallskada. På platsen uppfördes senare ett kapell.

Hennes eftermäle var blandat. Det handlade om hennes omognad & intellektuella brister, om hennes skönhet, ädla bakgrund, välvilja & godhet, om hennes image av perfekt dotter, mor, maka, svärdotter & drottning och slutligen om att något främmande en kort tid hade gästlat landet. Hon tycks ha uppfyllt en kollektiv fantasi om två oförenliga egenskaper i samma person: både skröplig & perfekt, både borgerlig & kunglig, av jorden & av myten. De religiösa parallellerna är ganska

²⁰ Eriksson 1937.

uppenbara och det tändes ljus framför hennes fotografier som vore hon madonnan. Rent politiskt förefaller hon genom att vara samtidigt så känd (till utseendet) och så okontroversiell ha passat som nationell symbol. Belgien var ett resonemangsäktenskap mellan två folkgrupper och det behövdes något som förenade dem. Redan vid ankomsten ansågs hon exotisk – d v s tillhöra sagans värld snarare än Sverige – och den trenden utnyttjades efter hennes död så att hon genom avbildningar, minnesmärken, historiska paralleller & hagiografier förvandlades till en rent belgisk ikon. Numera är hon mest känd genom hovfotografen Robert Marchands bilder. Denne efterlämnade 87 kraftig retuscherade porträtt av familjen & av henne ensam som alla tycks ha arrangerats av Astrid själv. Hon gjorde sig bäst en face. Profilbilderna var lite stela. De officiella porträtten av henne i högtidsdräkt var ännu stelare. Det var inte längre Astrid utan någon ur John Bauer-skogen, knappt urskiljbar i ljusdunklet.